

УДК 373.2.042

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-2-39>

Ірина ПАЛАСЕВИЧ,

orcid.org/0000-0003-0596-6835

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) ipalasevich@gmail.com

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА В ЗДО

У статті проаналізовано сутність та особливості реалізації індивідуального підходу до дітей як одного з найважливіших принципів педагогіки, що полягає у гнучкому використанні вихователем інтегрованої й різноманітної системи засобів, форм, методів і прийомів освітньої роботи задля увиразнення та виявлення цілісної картини особистісного розвитку кожного вихованця.

Акцентовано, що стрижнем індивідуального підходу до дітей є любов та увага з боку дорослих, реалізація ними діалогічного спілкування з дошкільнятами, котре ґрунтується на певних комунікативних умінях вихователя (вираження у мовленні доброзичливості, поваги, свідомого та щирого зацікавлення світом дитячих цінностей і буття). Визначено умови ефективного встановлення контактів із дітьми, а саме: врахування не тільки їхнього віку, а й індивідуальних особливостей, надання можливості вибору змістовної, цікавої та посиленої для кожної дитини діяльності, стимулювання інтелектуальних зусиль, ініціативності, самостійності вихованців, зміцнення впевненості у власних силах, допомога в їхньому саморозвитку й самореалізації.

Увиразнено важливість створення сприятливої психолого-педагогічної атмосфери для реалізації індивідуального підходу до дітей, його системності, певної послідовності й поетапності.

Доведено необхідність ще й таких чинників ефективного індивідуального підходу, як проєктування освітнього процесу на основі варіативних освітніх програм та педагогічних технологій, створення численних варіантів педагогічно доцільного навчального матеріалу, виважений добір розвивального обладнання, розмаїтій наочності, а також їх апробація та перевірка з метою прогнозування стратегій і тактики освітньої роботи, планування майбутніх дій, забезпечення їх наступності з боку школи і родин вихованців. Усе це, зі свого боку, уможливить побудову освітнього процесу закладу дошкільної освіти за індивідуальними варіантами розвитку відповідно до дитячих потреб, специфічних для кожного вихованця способів оптимального розвитку його інтересів та здібностей, збереження унікальної дитячої своєрідності.

Ключові слова: *індивідуальний підхід, індивідуалізація, психолого-педагогічні умови реалізації індивідуального підходу, етапи реалізації індивідуального підходу, індивідуалізована освітня програма, діти дошкільного віку.*

Iryna PALASEVYCH,

orcid.org/0000-0003-0596-6835

PhD of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) ipalasevich@gmail.com

PRACTICAL ASPECTS OF REALIZATION INDIVIDUAL APPROACH TO THE DEVELOPMENT OF A CHILD IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

The article analyzes the essence and peculiarities of the implementation of an individual approach to children as one of the most important principles of pedagogy, which consists in the educator's flexible use of an integrated and diverse system of means, forms, methods and techniques of educational work in order to express a the wholeness of personal development of each child.

It is emphasized that the core of an individual approach to children is love and attention from adults, their implementation of dialogic communication with preschoolers, which is based on certain communicative skills of the educator (expression in speech of kindness, respect, conscious and sincere interest in the world of children's values and being). The conditions for effectively establishing contacts with children are determined, namely: taking into account not only their age, but also individual characteristics, providing the opportunity to choose meaningful, interesting and empowering activities for each child, stimulating intellectual efforts, initiative, independence of pupils, strengthening confidence in their own abilities, assistance in their self-development and self-realization.

The importance of creating a favorable psychological-pedagogical atmosphere for the implementation of an individual approach to children, its systematicity, a certain sequence and phasing is emphasized.

It is proved the necessity of such factors of an effective individual approach as designing the educational process on the basis of variable educational programs and pedagogical technologies, the creation of numerous variants of pedagogically appropriate educational material, the balanced selection of developmental equipment, various visualizations, as well as their approbation and verification for the purpose of forecasting strategies and tactics of educational work, planning of future actions, ensuring their continuity on the part of the school and families of children. All this, for its part, will make it possible to build the educational process of a preschool education institution according to individual development options in accordance with children's needs, specific for each child ways of optimal development of his interests and abilities, preservation of unique children's originality.

Key words: *individual approach, individualization, psychological and pedagogical conditions for the implementation of the individual approach, stages of the implementation of the individual approach, individualized educational program, children of preschool age.*

Постановка проблеми. Орієнтація сучасної педагогічної науки на особистість дитини передбачає створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття її потенційних можливостей, саморозвитку, самореалізації та творчого самовираження, а також спонукає до пошуку специфічних засобів, які б забезпечували становлення й гармонійний розвиток індивідуальності відповідно до її здібностей, нахилів, вікових особливостей та потреб.

Власне на цьому наголошують і нормативно-правові акти в галузі дошкільної освіти (Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти та ін.), де йдеться про важливість реалізації індивідуального підходу до дітей як визначального чинника ефективності будь-яких педагогічних дій, збереження й підтримки індивідуальної своєрідності кожної дитини, утвердження її самоцінності, а також вироблення нею власного стилю життєдіяльності (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021). Усе це, зі свого боку, потребує від вихователя ЗДО професійної зрілості, майстерності, глибоких знань у галузі дошкільної педагогіки та психології, що уможливить варіювання змісту освітньої роботи, пошуку та використання спеціальних технологій, методів та прийомів, максимально ефективних для навчання й виховання кожного дошкільника.

Аналіз досліджень. Нами з'ясовано, що проблемі розвитку особистості дитини та реалізації індивідуального підходу до неї присвячені наукові студії А. Аніщук, О. Вовчик-Блакитної, Г. Гуменюк, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Кулачківської, С. Ладивір, О. Проскури, В. Тарасун та інших дослідників, які вивчають специфічні особливості психічного розвитку дошкільнят, їхні потенційні можливості в оволодінні засобами пізнавальної діяльності. Зокрема науковці вважають дошкільне дитинство періодом «... найважливішим для становлення індивідуальних відмінностей, стабілізації біологічних передумов особистісного розвитку, формування психічних процесів, довільності

поведінки та діяльності» (Кузьменко, 2006 : 2). Власне на цьому віковому етапі увиразнюються якісні новоутворення, котрі впливають на процеси самості, ототожнення, індивідуалізації та соціалізації дитини.

Предметом наукових розвідок А. Богуш, З. Борисової, Н. Гавриш, І. Карабаєвої, Л. Куземко, В. Кузьменко, Н. Лисенко, Т. Піроженко, Т. Поніманської, Т. Степанової обрано проектування змісту, пошук дієвих форм і методів індивідуалізованого навчання й виховання у різних видах дитячої діяльності, окреслення конструктивних шляхів індивідуально-диференційованої взаємодії з дошкільнятами.

Зрозуміло, що індивідуальний підхід до дітей не слід просто декларувати, а успішно застосовувати на практиці. Така об'єктивна необхідність зумовлена насамперед суспільними запитами, потребами педагогічних колективів, батьків, самих дітей, а також недостатньою теоретичною й методичною розробленістю означеної проблеми. Усвідомлення значущості окреслених питань спонукало нас до вибору теми статті, **метою** якої є обґрунтування сутності та особливостей реалізації індивідуального підходу до дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Науковці визнають індивідуальний підхід як «...один із основних принципів дошкільного виховання, що об'єктивно зумовлений реальними відмінностями дітей у здібностях, у чутливості до різноманітних впливів, пізнавальній активності тощо» (Ладивір, 2005 : 35). Дотримання принципу індивідуального підходу передбачає «...визнання за дитиною права на вільний вияв власної індивідуальності... і означає право дитини бути такою, якою вона є, та розвиватися в тому темпі, котрий є більш зручним саме для неї» (Вовчик-Блакитна, 2005 : 30).

Індивідуальний підхід, як акцентує В. Кузьменко, передбачає диференціацію та подальшу інтеграцію його змісту стосовно виховної й освітньої діяльності. Перший розглядається дослід-

ницею як варіативне використання педагогом системи засобів виховної роботи, спрямованої на становлення й розвиток певних особистісних якостей дитини. Індивідуальний підхід у навчанні означає поширення діапазону вимог до змісту та якості засвоєння розучуваного матеріалу, зміну співвідношення фронтальних та індивідуальних форм організації освітньої діяльності на користь останніх, варіювання темпів оволодіння програмовими знаннями, а також регламентацію наданої дітям допомоги (Кузьменко, 2006 : 11).

Фахівці проголошують важливою тенденцією сучасної педагогічної науки спрямованість освітнього процесу на глибоке вивчення виняткових індивідуальних проявів кожної дитини та його побудову за індивідуальними варіантами розвитку, що уможливує ускладнення і розширення змісту навчання й виховання відповідно до потреб вихованців (культурних, особистісних, фізичних, вікових тощо), специфічних для кожного з них способів оптимального розвитку інтересів та здібностей, збереження унікальної дитячої своєрідності.

Ефективність індивідуального підходу, на думку В. Кузьменко, забезпечується певними психолого-педагогічними умовами, а саме:

- поєднанням індивідуального підходу до кожного дошкільника з формуванням дитячого колективу, адже індивідуальність розкривається найповніше у спільній діяльності; поза спільнотою ровесників не можуть розвинути такі важливі особистісні якості вихованців, як співтворчість, взаємодопомога, взаємопідтримка тощо;

- опорою на позитивне в характері, властивостях особистості дитини, що, однак, не виключає аналізу «проблемних аспектів розвитку», пошуку таких методів і прийомів педагогічної роботи, які б допомагали конкретній дитині мінімізувати або здолати наявні негативні характеристики;

- необхідністю з'ясування причин формування тих чи інших індивідуальних відмінностей та характеру дитини; виявлення їх передумов задля пошуку найбільш дієвих та ефективних шляхів глибшого окреслення перспектив подальшого розвитку вихованця;

- єдністю вимог до дитини з боку педагогічного персоналу ЗДО, родин вихованців. Складність забезпечення цієї умови спричинена розбіжностями у поглядах на виховання, наявністю усталених переконань, цінностей, життєвих орієнтирів вихователів і батьків дошкільнят. Неузгодженість вимог дорослих спричиняє значні порушення нормального ритму життя дитини, формування негативних рис її характеру, руйнування стосунків з іншими людьми;

- системністю у здійсненні індивідуального підходу, дотриманням певної послідовності, поетапності у роботі (Кузьменко, 1996 : 83 – 84).

Реалізація зазначених умов успішного здійснення індивідуального підходу значною мірою залежить від усього педагогічного персоналу ЗДО, його компетентності та орієнтації на пріоритетний розвиток особистості кожної дитини. Іншими словами, розуміння вихователем індивідуальних особливостей вихованців розглядається як провідна складова його професійної майстерності, а реалізація ним індивідуального підходу – як критерій його фахової компетентності.

Так, педагог-професіонал, як слушно зауважує Л. Куземко, уміє розгледіти в дитині індивідуальність з усіма властивими їй характеристиками і на цій основі проектує освітньо-розвивальну діяльність, виховні впливи на дошкільника. Такий вихователь підтримує прагнення своїх підопічних до виявлення волі й характеру, самостійності та ініціативи, враховує потреби вихованців в реалізації домагань на визнання у групі. Він не нав'язує свою думку, а співпрацює та фасилітує, дотримується діалогічного спілкування з дітьми, що ґрунтується на таких комунікативних уміннях, як вираження у мовленні доброзичливості, поваги, свідомого та щирого зацікавлення світом життєвих цінностей дошкільнят; допомагає у саморозвитку, турбується про те, щоб діти експериментували, фантазували, діяли, творили (Куземко, 2010 : 106 – 107).

Зауважимо, що реалізація описаного принципу передбачає безумовне прийняття індивідуальності кожної дитини і систематичне вивчення її суб'єктних проявів, спостереження за вільною нерегламентованою діяльністю і спілкуванням вихованців, планування на цій основі різноманітної цікавої та посильної для них діяльності, стимулювання їхніх інтелектуальних зусиль, розвиток у них інтересу до пошуків та відкриттів, а також виховання самостійності, впевненості у власних силах, формування вміння ставити перед собою певні цілі й досягати їх.

Головною умовою реалізації вихователем індивідуального підходу до дітей вважаємо належне знання закономірностей їхнього розвитку, особливостей певних новоутворень на кожному віковому етапі, їх причин та наслідків, а також психолого-педагогічних умов, котрі сприяють гармонійному розвитку маленької особистості.

Зазначимо, що у наукових дослідженнях простежується суголосне тлумачення індивідуального підходу й індивідуалізації освітнього процесу. Так, О. Кононко трактує останню як

принцип, що передбачає врахування індивідуальних (у т. ч. й вікових) відмінностей вихованців, рівень розвитку їхніх здібностей до різних видів діяльності, спрямованість освітнього процесу на забезпечення цілісного та збалансованого розвитку індивідуальності дитини (Індивідуальний підхід, 1996 : 6). Відтак реалізація описаного принципу спонукає педагогів до проектування відповідних завдань і технологій роботи з дітьми, створення численних варіантів педагогічно доцільного навчального матеріалу, виважений добір розвивального обладнання, розмаїтї наочності, а також їх апробації та перевірки з метою прогнозування стратегій і тактики освітнього процесу, планування майбутніх дій.

Індивідуалізація освітнього процесу передбачає впровадження цілої низки специфічних педагогічних принципів (окрім принципу індивідуального підходу) та створення сприятливих умов для всілякої підтримки, стимуляції й супроводу унікальної своєрідності у розвитку дитини, свободи вияву нею власних потреб у виконанні і самоствердженні в найближчому оточенні, вироблення індивідуального стилю життєдіяльності. Погоджуємося з думкою В. Кузьменко стосовно того, що індивідуальний підхід є більш вузьким поняттям, аніж індивідуалізація. Це один із провідних (але не єдиний) принципів педагогічної діяльності, які забезпечують стратегію індивідуалізації (Кузьменко, 2006). Індивідуальний підхід полягає у гнучкому використанні педагогами інтегрованої та різноманітної системи засобів, форм, методів і прийомів освітньої роботи, яка увиразнює й вияскравлює цілісну картину індивідуального розвитку кожної дитини.

Оскільки індивідуальний підхід є неперервним, чітко організованим, цілісним, послідовним процесом, науковці (А. Аніщук, З. Ікуніна, В. Кузьменко) обґрунтовують своєрідну поетапність його реалізації, що, на їхню думку, уможливить виокремлення основних складових діяльності педагога, який, проєктуючи свою роботу з дітьми, має щоразу враховувати вікові та індивідуальні досягнення під час розвитку дитячої індивідуальності.

Стисло охарактеризуємо етапи реалізації індивідуального підходу:

1. *Первісне, загальне виявлення індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини.* Збирається необхідна інформація про специфіку розвитку дошкільника, умови сімейного виховання, а також стиль сімейного спілкування. Однак саме на цьому етапі надзвичайно важливо не лише накопичувати певні відомості про дитину, а й налагодити контакти з дитиною та її родиною.

2. *Уточнення, деталізація, поглиблення отриманої інформації, визначення позитивних та проблемних аспектів розвитку дитини, причин їх виникнення.* Аналізуються індивідуальні особливості розвитку дитини, здійснюється додаткова діагностична робота, опрацьовуються її результати, що уможливило виокремлення тих аспектів або чинників, які можуть позитивно або ж негативно вплинути на розвиток дитини, акцентується на особливих проявах її поведінки та особистісних досягненнях.

3. *Відображення результатів діагностичної роботи* – забезпечує об'єктивність та вірогідність представлених фактів, гарантує успішність їх подальшого ретельного аналізу. Наявні у педагога дані на цьому етапі ще не зазнають ретельної обробки, якісного або кількісного аналізу, але сам факт їх увиразнення у письмовому вигляді дає змогу повернутися до цих відомостей, обміркувати їх, оцінити та зважити певні факти індивідуальної життєвої біографії дитини.

4. *Систематизація, узагальнення та аналіз результатів вивчення індивідуальних особливостей і соціальної ситуації розвитку дитини.* Доцільно узагальнити всю зібрану інформацію, а також визначити фактори, котрі можуть як позитивно, так і негативно впливати на особистість дитини.

5. *Визначення першочергових та другорядних індивідуальних завдань освітньої роботи з дітьми, основних стратегій спілкування з їх родинами.* Отримана інформація на попередніх етапах дає підстави для первісного окреслення індивідуальних завдань педагогічної роботи, що проєктуються відповідно до конкретної життєвої ситуації того чи іншого малюка.

Вибудовуючи свою стратегію роботи, окреслюючи певні завдання, педагог насамперед має враховувати індивідуальні можливості кожної дитини, вимоги чинних освітніх програм, а також запити батьків. Відтак вихователів необхідно діяти в межах завдань типових, з урахуванням віку дітей, або нетипових, визначених для іншої вікової підгрупи вихованців. У першому випадку окреслення освітніх завдань спрямоване на акцентування уваги педагогів на тих аспектах розвитку дитини, які є для неї найактуальнішими на даному етапі (наприклад, дитина характеризується підвищеними пізнавальними інтересами або ж, навпаки, гальмуються, уповільнюються її природні можливості в конкретній сфері тощо). У другому випадку з'ясування індивідуальних освітніх завдань здійснюється на основі програмових завдань іншої вікової групи.

6. Підбір адекватних методів і прийомів, форма засобів виховної роботи. Чітке проектування завдань розвитку кожної дитини уможливує вибір найефективніших із них. Якщо ж індивідуальний розвиток дошкільника не відповідає його віковим нормам (випереджає їх або навпаки), увага педагогічного персоналу ЗДО спрямовується на пошук тих педагогічних засобів, що зроблять освітній процес більш ефективним (поглибленим або ж уповільненим), надолужать виявлені прогалини та забезпечать активізацію необхідних для цього особистісних якостей самого вихованця (Індивідуалізація освітнього процесу, 2017 : 48 – 49).

7. Визначення варіативного навчального змісту, що передбачає можливість його поширення (але не звуження) залежно від інтересів та можливостей дитини, запитів батьків, а також педагогічної доцільності. Реалізація цього етапу на практиці уможливить: а) оволодіння дитиною таким обсягом знань, що відповідає насамперед її потенційним можливостям; б) використання педагогом завдань різних рівнів складності, різного обсягу, змістового наповнення задля надання дитині можливості самій обирати те чи інше завдання.

У цьому контексті Т. Поніманська зазначає, що саме за таких умов дошкільник самостійно конструюватиме власний стиль діяльності, зважаючи на власні можливості та інтереси, а не за настановами і вказівками дорослого. Оскільки розвиток індивідуального стилю діяльності визначається самостійним її виконанням, то необхідно надати дітям можливість якомога більше діяти самостійно, обирати той вид діяльності, що найбільше їх цікавить. Окрім цього, організовуючи певний вид діяльності, слід забезпечувати найважливіші дитячі потреби: у грі, самоствердженні, самопізнанні, спілкуванні, визнанні серед інших (Поніманська, 2012).

Так, доцільно надавати вихованцям можливість самостійно визначати задум (мету, мотив) діяльності; самостійно вибирати для неї необхідні предмети, матеріали; відповідно до мети та обраних матеріалів застосовувати певні засоби (знаряддя, інструменти) діяльності; самостійно виконувати систему дій, необхідних для досягнення результату; самостійно оцінювати результат чи продукт своєї діяльності і на цій основі виробляти елементи самооцінки й самоконтролю за нею.

8. Створення та комплектація варіативного розвивального предметно-ігрового середовища. Останнє буде розвивальним для дитини за умови його варіативності, різноманітності, динамічності, трансформованості та мобільності,

що сприятиме розвитку її творчості, активізації її довільних психічних процесів. Тому педагогу потрібно передбачити наявність у групі необхідних матеріалів та обладнання з різним змістовим і тематичним наповненням, а також варіативним ступенем складності для уможливлення різних видів діяльності вихованців.

9. Здійснення індивідуального підходу в освітньому процесі. Цей етап – найважливіший, адже дає змогу реалізувати напрацювання попередніх періодів: створення умов для варіативних форм, методів та прийомів освітньої роботи, пошук найдоцільніших із них із метою активізації пізнавальної діяльності дошкільників. Індивідуалізація педагогічного впливу виявляється у доборі завдань, які можуть презентуватися усій групі (фронтально), або ж підгрупі чи індивідуально; у характері та обсязі допомоги з боку вихователя.

10. Прогнозування стратегії і тактики освітньої роботи, планування майбутніх профілактичних та корекційно-розвивальних дій, забезпечення їх наступності з боку школи і родин вихованців. Оцінювання результатів проведеної роботи дає змогу педагогові спроектувати свої подальші дії. Так, найбільш доцільні педагогічні засоби впливу на певну дитину необхідно й надалі використовувати та підсилювати, а ті, що виявилися малоефективними, навпаки, не задіювати. Також на цьому етапі встановлюється співробітництво з освітніми закладами, в яких згодом перебуватиме вихованець ЗДО. Прогнозування стратегій подальшої педагогічної роботи узгоджується з родинами вихованців із метою забезпечення їх підтримки та супроводу (Індивідуалізація освітнього процесу, 2017 : 50–51).

Отже, реалізація індивідуального підходу до дітей в умовах ЗДО передбачає систему взаємопов'язаних та взаємодоповнюваних кроків, за допомогою яких педагог проектує освітньо-розвивальну діяльність відповідно до особливостей індивідуального розвитку кожної дитини.

Невід'ємною складовою цілісного процесу індивідуалізації дошкільної освіти В. Кузьменко вважає також розробку індивідуалізованих освітніх програм (ІОП). У їхній структурі науковець рекомендує відображати результати поточного вивчення особливостей індивідуального розвитку дітей, на основі яких формуються нетипові, нестандартні завдання освітньої роботи з дітьми, що не є обов'язковими для інших, обґрунтовується ефективність різноманітних засобів, проектується зміст освітньої роботи на основі додаткових програм, програм гуртка тощо (Кузьменко, 2002).

Так, особливості індивідуального розвитку дитини (наприклад, інтелектуально обдаровані дошкільнята, діти, що мають особливі освітні потреби тощо) можуть передбачати створення особливих умов. З огляду на це, педагогові слід окреслити ті результати, яких він очікує, а також майбутні перспективи. Порівняння очікуваних результатів із досягнутими уможливорює визначення ефективності всієї роботи з метою подальшого вдосконалення або ж корекції індивідуальної освітньої програми та побудови її на засадах взаємодії та партнерста (Тараджук, 2018 : 262).

Дослідники рекомендують дотримуватися низки правил у створенні індивідуалізованих освітніх програм (ІОП):

- залучати фахівців різних профілів до розробки ІОП: психологів, медиків, логопедів, вихователів та інших спеціалістів, а також батьків вихованців;
- ІОП розробляються на основі чинних програм, проте регламентують реалізацію завдань, не передбачених ними;

- зміст програми може стосуватися як загального розвитку дитини, так і окремих його аспектів. Він є своєрідним основним орієнтиром для педагогів під час роботи з дитиною;
- ІОП можуть бути письмовими (як більш, так і менш розгорнутими), а також мати рекомендаційний характер або бути у формі усних проєктів;

- у письмових програмах подається характеристика на дитину, проєктуються освітні завдання, специфіка змісту, педагогічні технології, які будуть задіяні у цьому процесі, додаткові умови, які треба буде створити, та очікувані результати й майбутні перспективи (Кузьменко, 2002).

Зазначимо, що індивідуалізовані освітні програми не призначені як обов'язкові для всіх дітей. У цьому немає реальної потреби, оскільки більшість із них успішно засвоює зміст чинних державних програм. Це, на нашу думку, занадто

б перевантажило і вихователів, і психологів та інших спеціалістів. Необхідність у спеціальному індивідуалізованому плануванні існує лише стосовно певних категорій дітей. На підставі всіх зазначених міркувань та рекомендацій і здійснюється впровадження індивідуалізованих програм до освітнього процесу ЗДО.

Висновки. Підсумовуючи, наголосимо, що індивідуальний підхід є одним із найважливіших принципів педагогіки та полягає у гнучкому використанні педагогом інтегрованої та різноманітної системи засобів, форм, методів і прийомів освітньої роботи, яка увиразнює й вияскравлює цілісну картину індивідуального розвитку кожної дитини.

Стрижнем індивідуального підходу до дітей постають увага й любов дорослих, дотримання діалогу у спілкуванні з дітьми, толерантне ставлення до унікальної своєрідності кожної дитини. Педагогові для встановлення контактів із дошкільнятами слід ураховувати не тільки їхній вік, а й індивідуальні особливості, надавати можливість вибору змістовної, цікавої та посильної для кожної дитини діяльності, стимулювати їхні інтелектуальні зусилля, виховувати ініціативність, самостійність, упевненість у власних силах, допомагати у саморозвитку й самореалізації вихованців.

Переконані, що важливою умовою реалізації індивідуального підходу є проєктування освітнього процесу на основі варіативних освітніх програм та педагогічних технологій, що уможливить ускладнення та розширення змісту навчання й виховання відповідно до дитячих потреб, специфічних для кожного способів оптимального розвитку інтересів та здібностей, збереження унікальної дитячої своєрідності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі змісту і технологій підготовки майбутніх фахівців до реалізації індивідуального підходу до дітей в умовах ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільньої освіти (Державний стандарт дошкільньої освіти): нова редакція. *Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021.* URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Індивідуалізація виховання в дитячому садку : метод. рек. / [С.С. Кулачківська, Г.В. Гуменюк, О.О. Вовчик-Блакитна, С.О. Ладивір, І.І. Карабаєва, Т.О. Піроженко та ін.]. Київ : Міленіум, 2005. 126 с.
3. Індивідуалізація освітнього процесу в ДНЗ : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Дошкільня освіта» / укладач А.М. Аніщук. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 202 с.
4. Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників / упорядник О.Л. Кононко. Київ : Освітнянин, 1996. 131 с.
5. Куземко Л.В. Професійна підготовка педагога дошкільньої освіти до індивідуальної роботи з дітьми. *Освітнологічний дискурс.* 2010. № 1. С. 103 – 113.
6. Кузьменко В.У. Психолого-педагогічні умови становлення індивідуальності дошкільників. *Грінченківські читання – 96. Освіта. Гуманізація. Вчитель.* Київ : КМПУВ, 1996. С. 82–84.
7. Кузьменко В.У. Психолого-педагогічні основи розвитку індивідуальності дитини від 3 до 7 років : автореф. дис. ... д-ра псих. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія; Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2006. 48 с.

8. Кузьменко В.У. Створення індивідуально орієнтованих програм виховання і навчання дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання та виховання в закладах освіти*. Вип. 19. Рівне : РДГУ, 2002. С. 34–37.
9. Поніманська Т.І. Гуманістичне спрямування інноваційних технологій виховання дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Луцького національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22 (2). С. 156–164.
10. Тарадюк Д.О. Принцип індивідуалізації – основа розбудови інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. *Інноватика у вихованні*. 2018. Т. 2. № 7. С. 256–265.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity) : nova redaktsiia [The basic component of preschool education (State standard of preschool education) : new edition], 2021. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> [in Ukrainian].
2. Indyvidualizatsiia vykhovannia v dytiachomu sadku : metod. rek. [Individualization of education in kindergarten : method. rec.] / [S.Ie. Kulachkivska, H.V. Humeniuk, O.O. Vovchuk-Blakytina, S.O. Ladyvir, I.I. Karabaieva, T.O. Pirozhenko ta in.]. Kyiv : Milenium, 2005, 126 p. [in Ukrainian].
3. Indyvidualizatsiia osvitnoho protsesu v DNZ : navch. posib. dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv spetsialnosti «Doshkilna osvita» [Individualization of the educational process in preschool education institution : education manual for students of higher educational institutions majoring in «Preschool Education»] / ukladach A.M. Anishchuk. Nizhyn : NDU im. M. Hoholia, 2017, 202 p. [in Ukrainian].
4. Indyvidualnyi pidkhid: yoho sut i shliakhy realizatsii u vykhovanni doshkilnykiv [Individual approach: its essence and ways of implementation in education of preschoolers] / uporiadnyk O.L. Kononko. Kyiv : Osvitianyyn, 1996, 131 p. [in Ukrainian].
5. Kuzemko L.V. Profesiina pidhotovka pedahoha doshkilnoi osvity do indyvidualnoi roboty z ditmy [Professional training of preschool teachers for individual work with children]. *Educational discourse*, 2010, Nr. 1, pp. 103–113. [in Ukrainian].
6. Kuzmenko V.U. Psykholoho-pedahohichni umovy stanovlennia indyvidualnosti doshkilnykiv [Psychological and pedagogical conditions for the formation of individuality of preschoolers]. *Grinchenko's readings – 96. Education. Humanization. Teacher*. Kyiv : KMIUV, 1996, pp. 82–84. [in Ukrainian].
7. Kuzmenko V.U. Psykholoho-pedahohichni osnovy rozvytku indyvidualnosti dytyny vid 3 do 7 rokiv : avtoref. dys. ... dokt. psyk. nauk : 19.00.07 – pedahohichna ta vikova psykholohiia [Psychological and pedagogical foundations of the development of the individuality of a child from 3 to 7 years old : autoref. thesis]; Natsionalnyi pedahohichniy universytet im. M.P. Drahomanova. Kyiv, 2006, 48 p. [in Ukrainian].
8. Kuzmenko V.U. Stvorennia indyvidualno oriientovanykh prohram vykhovannia i navchannia ditei doshkilnoho viku [Creation of individually oriented programs of upbringing and education of preschool children]. *Updating the content, forms and methods of education and upbringing in educational institutions*, Vyp. 19, Rivne : RDHU, 2002, pp. 34–37. [in Ukrainian].
9. Ponimanska T.I. Humanistychnе spriamuvannia innovatsiinykh tekhnolohii vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku [Humanistic direction of innovative technologies for raising children of older preschool age]. *Bulletin of T. Shevchenko Luhansk National University. Pedagogical sciences*, 2012, Nr. 22 (2), pp. 156–164. [in Ukrainian].
10. Taradiuk D.O. Pryntsyp indyvidualizatsii – osnova rozbudovy inkluzyvnoho osvitnoho seredovyshecha v zakladakh doshkilnoi osvity [The principle of individualization – the basis of building an inclusive educational environment in preschool education institutions]. *Innovation in education*, 2018, Ch. 2, Nr. 7, pp. 256–265. [in Ukrainian].